

Tiftik (Ankara) Keçisi Yetiştiriciliği ve Yozgat İli Potansiyeli

Hacer TÜFEKÇİ^{1*}

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Yozgat, Türkiye

***Sorumlu Yazar:**

hacer.tufekci@bozok.edu.tr

Yayın Bilgisi:

Geliş Tarihi : 08.06.2021

Kabul Tarihi : 25.10.2021

Anahtar kelimeler Ankara keçisi, yetiştiricilik, tiftik, Yozgat.

Keywords: Angora goat, husbandry, mohair, Yozgat.

Özet

Tiftik (Ankara) keçisi yetiştiriciliği Türkiye’de köklü bir geçmişe sahip olup uzun yıllar hem hayvan sayısı hem de tiftik üretiminde dünyada ilk sırada yer almıştır. Tiftik keçisinin farklı ülkelerde yetiştiriciliğinin hızla artması ile ülkemiz liderliğini kaybetmiş ve üretimde de önemli düşüşler yaşanmıştır. Tiftik keçisi için gerekli coğrafi şartlar teknik alt yapı ve yetiştirme bilgi ve becerisine sahip Türkiye’de günümüzde birçok ilde artık yetiştiricilik yapılmamaktadır. Bu düşüşte yapılan yanlış yasal düzenlemeler, üretimin kârlı olmaması, tiftiğin piyasa fiyatının üretim masraflarından bağımsız oluşu gibi pek çok nedenler bulunmaktadır. Ancak ülkemiz için Tiftik keçisi ticari, coğrafi, zirai ve tarihî öneminden dolayı kültürel miras niteliği taşıyan ve önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu çalışma ile ülkemizdeki Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin yıllar içerisindeki mevcut değişiminin incelenmesi ve Yozgat ilinde yeniden yetiştirilme potansiyelinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Mohair (Angora) Goat Husbandry and Potential of Yozgat Province

Abstract

Mohair (Angora) goat husbandry has a long history in Turkey, and for many years it has taken the first place in the world both in animal number and in mohair production. With the rapid increase in the husbandry of Mohair goats in different countries, our country has lost this leadership and there has been a significant decrease in production. In Turkey, which has the necessary geographical conditions, technical infrastructure and breeding knowledge and skills for Angora goat husbandry, breeding is no longer carried out in many provinces today. There are many reasons for this decline, such as the wrong legal regulations, the economic concerns of the producers, and the inability to find the desired value in the income obtained from the mohair. However, for our country, Mohair goat is a cultural heritage issue due to its commercial, geographical, agricultural and historical importance and it should be emphasized. Aim of this study is to examine the current change of Mohair goat husbandry in our country over the years and to reveal the potential of breeding once again in Yozgat province.

1. Giriş

Türkiye’nin önemli gen kaynaklarından biri olan Tiftik (Ankara) keçisi esas olarak Orta Anadolu Platosu’nda yetiştirilmektedir. Tiftik keçisi 1838 yılına kadar yalnızca Anadolu’da yetiştirilirken, bu tarihten

sonra Güney Afrika Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Avustralya gibi dünyanın çeşitli ülkelerine götürülmüş ve yetiştirilmeye başlanmıştır. Türkiye böylece tiftik tekeli elinden kaybetmiştir. Küçük sürüler halinde üretime başlayan bu ülkeler, daha sonra dünya tiftik üretiminde söz sahibi ülkeler

haline gelmiştir (Düzgüneş, 1987; Daşkiran, 2000; Kaymakçı, 2006; Taşlıgil ve Şahin, 2010).

Türkiye’de özellikle İç Anadolu Bölgesi başta olmak üzere (Ankara, Çankırı, Eskişehir, Konya, Niğde Kırşehir, Nevşehir, Sivas ve Yozgat), Ege Bölgesi’nde (Kütahya ve Afyon), Marmara Bölgesi’nde (Bilecik) ve Karadeniz Bölgesi’nde (Kastamonu, Zonguldak, Bolu ve Çorum) yoğunlukla yetiştirilen Tiftik keçisi; Doğu Anadolu Bölgesi’nde (Erzurum, Bingöl, Bitlis ve Van) ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde (Siirt ve Mardin illerinde) de yetiştirilmektedir (Özdemir, 2009). Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin İç Anadolu Bölgesi’nin geniş bir bölümünde uzun yıllar yoğun olarak sürdürülmesi ırkın bu bölgedeki çevre ve iklim koşullarına iyi uyum göstermiş olması nedeniyledir. Tiftik keçilerinin bu bölgeye gösterdikleri uyum sayesinde ırk özelliklerini daha da geliştirdikleri kabul edilmektedir (Batu, 1940; Daşkiran, 2000; Tamur, 2003). Genellikle beyaz renkte olan Tiftik keçisi farklı (kahverengi, siyah, sarı, gri ve krem) renklerde de olabilmektedir (Yiğit, 2011). Tiftik keçisinde asıl verim tiftiktir. Oysa, Türkiye’de tiftik üretimi, süt üretimi ve et üretiminin çok gerisinde kalmaktadır (Daşkiran ve ark., 2010; Erol ve ark., 2012).

Tiftik keçisi ticari, coğrafi, zirai ve tarihî yönlerinin öneminden dolayı kültürel miras niteliği taşımaktadır (Sanal ve ark., 2019; Tatlıyer, 2020). Ülkemizde birçok tarımsal faaliyet alanında olduğu gibi Tiftik keçisi yetiştiricisi ve yetiştiriciliği hızla değişen sosyo-ekonomik ve teknolojik koşullara uyum sağlama açısından pek çok sorunla karşılaşmıştır. Türkiye’de son yirmi yıla ait Tiftik keçisi sayıları incelendiğinde ciddi düşüşler görülmektedir (Daşkiran ve Koluman, 2015). Tiftik keçisi varlığımızda yaşanan bu gerilemenin doğal sonucu olarak tiftik üretimi ve tiftikten elde edilen mamullerde de bir gerileme yaşanmıştır. Hayvan sayısının

azalması ile birlikte tiftik üretiminde meydana gelen gerileme kültür hayatında da etkisini göstermiş ve tiftikten elde edilen çeşitli dokumalar ve geleneksel ürünler unutulma noktasına gelmiştir. Özellikle ekonomik gelirini tiftikten sağlayan kırsal kesimde bu azalışın etkisi daha keskin bir şekilde görülmüştür.

Tiftik keçisi yetiştiriciliği yoğun olarak Ankara ve çevresinde yapılsa da önceleri çok daha geniş bir alanda yapılmaktaydı. 1930 yılında toplam 61 ilde Tiftik keçisi yetiştirilirken 2000’de sayı 26’ya, 2010’da 22’ye ve günümüzde ise 18’e gerilemiştir (TÜİK, 2021). Türkiye’de 1930 yılında toplam 2 839 973 baş olan Tiftik keçisi 2000’de 373 000 başa gerilemiş günümüzde ise bu değer 287 020 baştır (TÜİK, 2021). Ankara ili tüm Tiftik keçisi varlığının yaklaşık %66’sına (189 063 baş) sahiptir. Ancak Yozgat gibi Tiftik keçisi yetiştiriciliği için elverişli şartlara sahip ve geçmişe bakıldığında hayvan sayısı olarak ilk 10 il içerisinde bulunan bu ırkın Yozgat ilinde günümüzde tamamıyla terk edildiği görülmektedir. Bu çalışma ile Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin Yozgat ilinde yeniden yetiştirilme potansiyelinin ortaya konulması ve ayrıca bölgeye doğrudan ve dolaylı olarak sağlayacağı katkılara dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

2. Türkiye’de Tiftik Keçisi Yetiştiriciliği

Tiftik keçisi (*Capra hircus ancyrensis*), Bovidae familyasının (boynuzlugiller) Capra cinsinden evcilleştirilmiş küçükbaş hayvanlar grubundandır. Tiftik keçilerinin büyüme ve gelişmeleri yavaştır. Büyüme dönemi, erkeklerde 4, dişilerde ise 6 yaşına kadar devam etmektedir (Bilgen ve ark., 2008; Erol, 2011). Canlı ağırlık, keçilerde genellikle 30-40 kg, tekelerde ise 40-55 kg civarındadır. Tiftik verimi 1.5-2.0 kg olmaktadır. (Daşkiran ve ark., 2012). Süt verimi oğlağın emdiği hariç 20-25 kg civarındadır. (Müftüoğlu ve ark., 1972; Yalçın, 1990; Erol, 2011). Kıl keçisi bir

step hayvanı olup, 800 metreden daha yüksek rakımlarda, kuru ve az yağışlı Orta Anadolu’da yetişir. Tiftik keçisi alçak arazilerde ve rutubetli ortamlarda yaşayamaz. Tiftik keçisi, başta Ankara olmak üzere İç Anadolu Bölgesi’nin merkezi kesimi ile Ege, Marmara, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde birkaç lokal sahada yayılış göstermektedir (Örkiz,1980; Özdemir, 2009; Şahin, 2013; Şen, 2015;). İklim şartları bakımından İç Anadolu Bölgesi’nin karasal iklimine çok iyi uyum gösteren Tiftik keçisine, genel olarak nemli bölgelerin yetiştiricilik için uygun olmamasından dolayı, kıyı bölgelerimizde pek rastlanmaz (Taşlıgil ve Şahin, 2010).

Türkiye’de Tiftik keçisi sayısı ve elde edilen ürünler Çizelge 1 ve Şekil 1 incelendiğinde hızla azaldığı görülmektedir. Ülkemiz 1980 yılında 3 658 000 baş hayvana sahipken bu düşüş 2009 yılı itibari ile 146 986 başa kadar gerilemiştir. Bu düşüşte yapılan yanlış yasal düzenlemeler, yetiştiricilerin ekonomik kaygılarının giderilememesi, Tiftik keçisinin esas verimi olan tiftikten sağlanan gelirin istenilen değeri bulamaması ve zaman içerisinde yetiştiriciliğin azalması ile birlikte geleneksel ürünlerinde ortadan kalkması gibi pek çok etken bulunmaktadır (Şahin, 2013; Daşkiran ve Koluman, 2015). Tiftik keçisi yetiştiriciliğinde meydana gelen azalma saha çalışmaları ve anaç keçi desteği, damızlık teke desteği, ıslah programları kapsamındaki desteklemeler, elde edilen tiftiğin kalitesine göre tiftik üretim desteği ve çoban (sürü yöneticisi) istihdam desteği gibi desteklemeler ile günümüzde az da olsa iyileştirilmiş ve hayvan sayısı artma eğilimine girerek 287 020 baş olmuştur. Hayvan sayısındaki bu düşüşe paralel olarak kırılan hayvan sayısı ve tiftik üretimindeki değişim Şekil 2’de görülmektedir. 2009 yılında mevcut gerileme hız keserek tiftik üretiminin de günümüzde artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

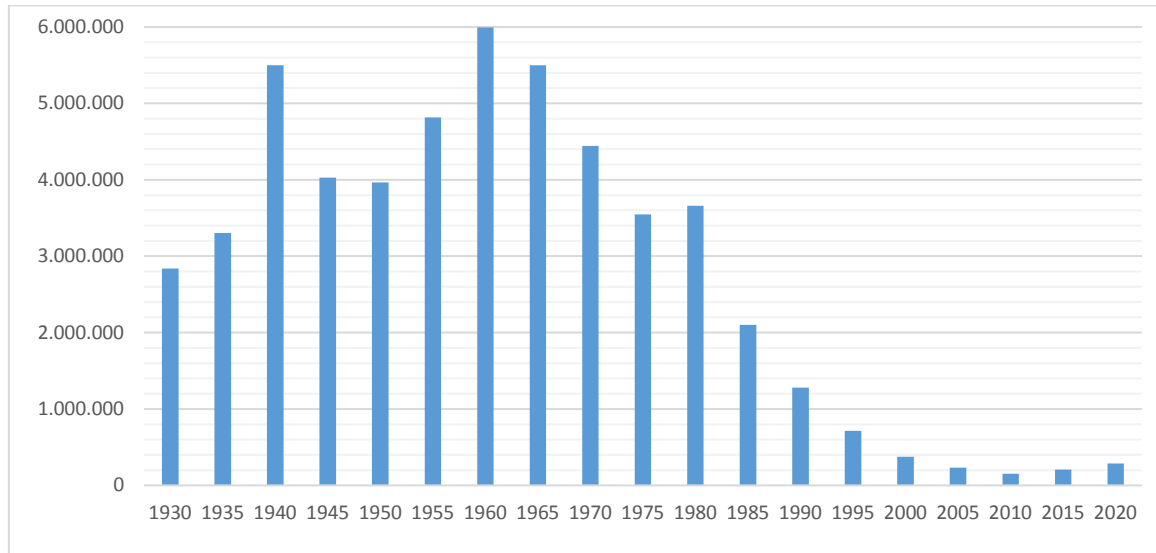
Tekstil sektöründe sentetik lif ve malzemelerin kullanımının yaygınlaşması ve birim maliyetinin düşük olması, özellikleri bakımından daha üniform, hızlı ve yüksek miktarlarda üretilebilmeleri ve işlenmelerinin daha kolay olması gibi nedenlerden dolayı yaygınlaşması ile önemini yitirmeye başlayan tiftik, son yıllarda doğal ürünlere olan talebin artması ve insanların sağlıklı ürün arayışları neticesinde tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Tiftik, dayanıklı, parlak, kolay boyanabilmesi, serin tutması, az buruşması, hafif ve elastiki olması, zararlı güneş ışınlarını geçirmemesi ve nemden koruma özelliği nedeniyle tercih edilen bir hammaddedir. Özellikle elbise kumaşı üretiminde, trikolar, şal ve atkı yapımında, döşemelik kumaşlarda ve battaniye yapımında kullanılmaktadır. Bir döneme damgasını vurmuş sof kumaşlar, Tiftik keçisi tiftiğinden üretilmektedir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2018). Tiftiğin elastik, sağlam, parlak, yanmaya dayanıklı ve nem çekici olma, güç leke tutma ve de kolay boyanabilme özellikleri, bu özel lifin gelecekte daha farklı alanlarda ve daha sık kullanılabilmesini göstermektedir. Ülkemiz tiftik sektöründe hammadde üretimi kadar bunun mamul veya yarı mamul hale ya da ürüne dönüştürülmesi ve bu ürünlerin çeşitlendirilerek sektörün katma değeri yüksek hale gelmesini sağlamak da önemlidir. Organik ürünlere olan ilginin artması ve kullanımının yaygınlaşması yakın gelecekte kıl ve tiftikten üretilen ürünlere olan talebi arttırabilecektir. Bu konuda atılacak adımlar ve girişimlerle Tiftik keçisi yetiştiriciliği yeniden cazip bir üretim alanına dönüştürülebilir (Günlü ve Alaşahan, 2010).

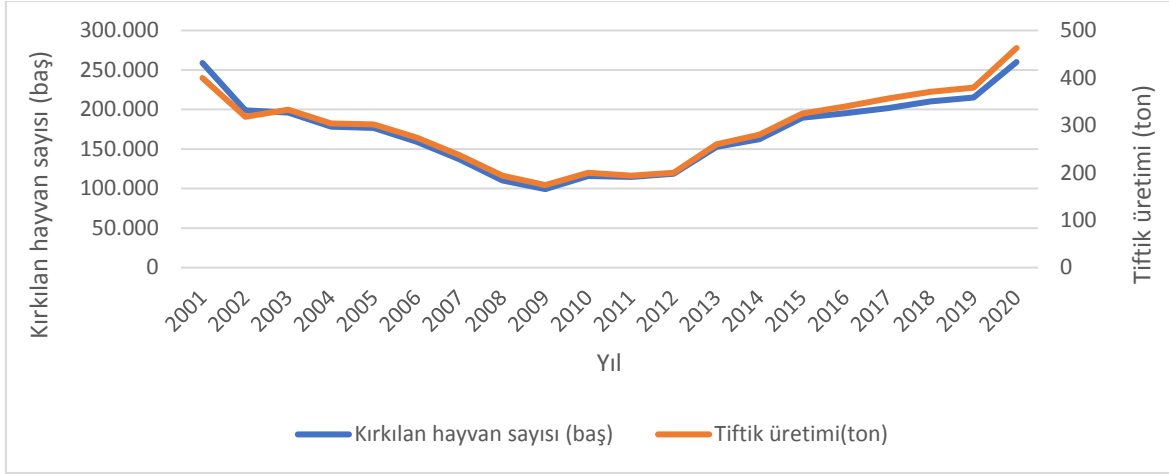
Son 10 yılda il bazında toplam Tiftik keçisi sayılarının verildiği Şekil 3 incelendiğinde yaklaşık %70’lik bir paya sahip olan Ankara’nın ilk sırada yer aldığı ve Ankara’yı sırası ile Siirt, Eskişehir, Bolu ve Kastamonu’nun takip ettiği tespit edilmiştir.

Çizelge 1. Türkiye’de Tiftik keçisi sayısı ve elde edilen ürünler 2001-2020 (TÜİK, 2021)

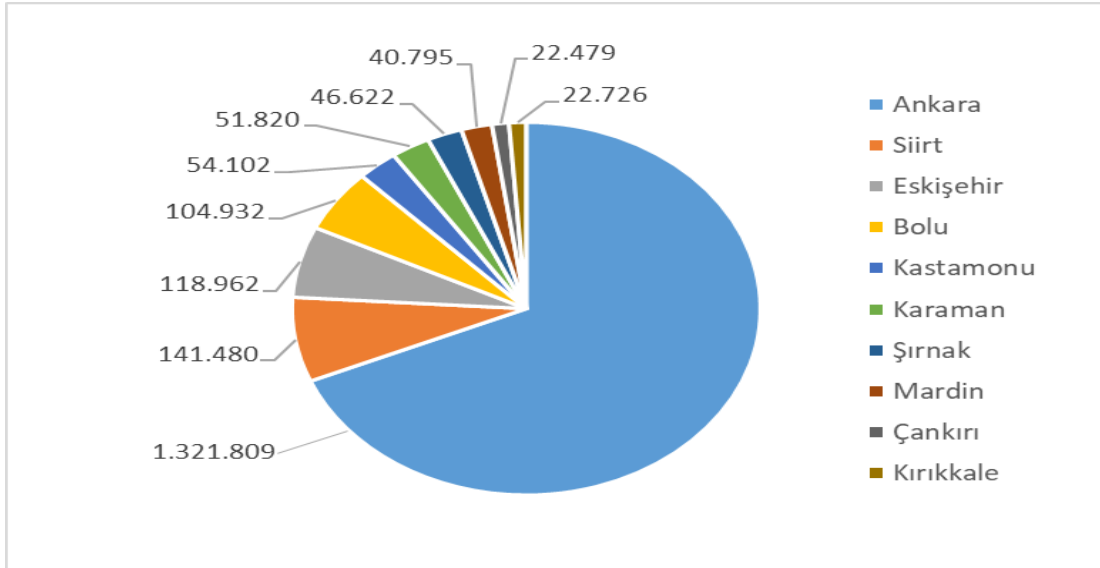
Yıl	Tiftik Keçisi (baş)	Kırkılan hayvan sayısı (baş)	Tiftik üretimi (ton)	Tiftik verimi (ton/baş)	Sağılan hayvan sayısı (baş)	Süt üretimi (ton)	Süt verimi (ton/baş)	Kesilen Tiftik keçisi (baş)	Et üretimi (ton)	Deri (adet)
2001	346.000	258.831	400	1.55	183.301	3.914	21.35	15.158	313	16.239
2002	260.762	198.772	318	1.60	141.344	3.218	22.77	15.116	287	16.179
2003	255.587	196.082	333	1.70	127.546	3.786	29.68	11.259	202	11.823
2004	230.037	178.158	304	1.71	97.536	3.619	37.1	6.372	118	6.545
2005	232.966	176.802	302	1.71	95.437	3.513	36.81	20.439	384	20.582
2006	209.550	159.378	274	1.72	86.128	3.165	36.75	3.500	56	3.850
2007	191.066	137.149	237	1.73	73.027	2.604	35.66	-	-	-
2008	158.168	110.266	194	1.76	60.302	2.185	36.23	-	-	-
2009	146.986	99.308	174	1.75	52.393	1.924	36.72	-	-	-
2010	152.606	115.733	200	1.73	66.339	2.335	35.2	-	-	-
2011	151.091	114.682	194	1.69	64.954	2.315	35.64	-	-	-
2012	158.102	118.607	200	1.69	62.564	2.221	35.5	-	-	-
2013	166.289	152.976	260	1.70	64.914	2.299	35.42	-	-	-
2014	177.811	162.513	280	1.72	77.666	2.752	35.43	-	-	-
2015	205.828	189.798	325	1.71	94.822	3.350	35.33	-	-	-
2016	207.765	195.273	340	1.74	88.699	3.167	35.71	-	-	-
2017	215.645	201.639	356	1.77	86.027	3.198	37.17	-	-	-
2018	223.874	210.154	371	1.76	92.370	3.408	36.9	-	-	-
2019	241.055	215.208	380	1.77	92.737	3.423	36.91	-	-	-
2020	287.020	260.015	463	1.78	-	-	-	-	-	-

* 2007 yılından itibaren Tiftik keçisine ait kesilen hayvan sayısı, et ve deri miktarları diğer keçilerden elde edilen miktarlarla birlikte verilmeye başlanmıştır.

Şekil 1. Türkiye’de Tiftik keçisi sayısı 1930-2020 (TÜİK, 2021)

Şekil 2. Kırılan hayvan sayısı ve tiftik üretimi 2001-2020 (TÜİK, 2021)

Şekil 3. Son 10 yılda il bazında toplam Tiftik keçisi sayıları

Tekstil sektöründe sentetik lif ve malzemelerin kullanımının yaygınlaşması ve birim maliyetinin düşük olması, özellikleri bakımından daha üniform, hızlı ve yüksek miktarlarda üretilebilmeleri ve işlenmelerinin daha kolay olması gibi nedenlerden dolayı yaygınlaşması ile önemini yitirmeye başlayan tiftik, son yıllarda doğal ürünlere olan talebin artması ve insanların sağlıklı ürün arayışları neticesinde tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Tiftik, dayanıklı, parlak, kolay boyanabilmesi, serin tutması, az buruşması, hafif ve elastiki olması, zararlı güneş ışınlarını geçirmemesi ve nemden koruma özelliği

nedeniyle tercih edilen bir hammaddedir. Özellikle elbise kumaşı üretiminde, trikolar, şal ve atkı yapımında, döşemelik kumaşlarda ve battaniye yapımında kullanılmaktadır. Bir döneme damgasını vurmuş sof kumaşlar, Tiftik keçisi tiftiğinden üretilmektedir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2018). Tiftiğin elastik, sağlam, parlak, yanmaya dayanıklı ve nem çekici olma, güç leke tutma ve de kolay boyanabilme özellikleri, bu özel lifin gelecekte daha farklı alanlarda ve daha sık kullanılabileceğini göstermektedir. Ülkemiz tiftik sektöründe hammadde üretimi kadar bunun mamul veya yarı mamul hale ya da ürüne dönüştürülmesi

ve bu ürünlerin çeşitlendirilerek sektörün katma değeri yüksek hale gelmesini sağlamak da önemlidir. Organik ürünlere olan ilginin artması ve kullanımının yaygınlaşması yakın gelecekte kıl ve tiftikten üretilen ürünlere olan talebi artırabilecektir. Bu konuda atılacak adımlar ve girişimlerle Tiftik keçisi yetiştiriciliği yeniden cazip bir üretim alanına dönüştürülebilir (Günlü ve Alaşahan, 2010).

3. Yozgat İli ve Tiftik Keçisi Yetiştiriciliği

Yozgat ili İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak bölümünde deniz seviyesinden 1.300 metre yükseklikte olup 1 341 905 hektar alana sahiptir ve iller içerisinde arazi varlığı bakımından 15. sırada yer alır. Yozgat ilinde, İç Anadolu Bölgesi'nin yarı kurak karasal iklimi hakimdir. Deniz etkisine kapalı olduğu için, yazlar sıcak ve kurak; kışlar soğuk ve yağışlı geçer. Akdağmadeni, Aydıncık ve Çayıralan ilçelerinde iğne yapraklı ağaçlar ile bol miktarda meşe ormanları, diğer ilçelerinde ise yer yer çam ve meşeden oluşan orman ve koruluklara rastlanır. Yozgat ili yer şekillerinin büyük bölümünü platolar oluşturmaktadır (%51.4). Platoların üzerinde yüksekliği fazla olmayan dağ ve tepeler vardır (%37.7). Ovalar il topraklarının %10.9'unu; dağlar %37.7'sini kaplamaktadır (Anonim, 2021).

Yozgat ili coğrafi açıdan hayvancılığın gelişmesine uygun bir bölge olup il genelinde hayvancılık bitkisel üretim faaliyetleri ile birlikte yapılmaktadır. Geniş mera alanlarına (240.000 ha.) sahip olan Yozgat ili mera varlığı, topoğrafik yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle hayvancılığın ve özellikle küçükbaş hayvancılığın gelişmesine uygun bir bölgedir. Bölgede hakim koyun ırkı Akkaraman, keçi ırkı ise Kıl keçisidir. Hayvanlar çoğunlukla çayır-mera ve anıza dayalı olarak

beslenmektedir. Bölgede ağırlıklı olarak yerli ırkların yetiştirilmesinde, hayvanların bölge koşullarına çok iyi uyum sağlaması, mevcut bitki örtüsü, iklim şartları ve ekstansif koşullarda yapılan yetiştiricilik sonucu hayvanlardan elde edilen verimlerin ekonomik olması etkilidir. Yozgat ilinde küçükbaş hayvan işletmelerinin %44'ü 101-250 baş, %28'i 251-500 baş ve %16.5'i 500 baş ve üzeri hayvan varlığına sahiptir. Yetiştiricilerin %82.5'i hayvanlarını 8-10 ay merada bulundurmaktadır (Tüfekci, 2020)

Çizelge 2'de görüldüğü gibi 2010-2020 yılları arasında Yozgat ilinde genel olarak büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarında bir artış olduğu görülmektedir. Son verilere göre toplam büyükbaş hayvan sayısı 254 030 baş ve toplam küçükbaş hayvan sayısı 413 785 baştır. Yozgat günümüzde mevcut küçükbaş hayvan varlığı ile Türkiye koyun varlığının %9'unu ve keçi varlığının %6'sını oluşturmaktadır. Yozgat ili ekonomisinde tarımın payı oldukça önemli olup istihdamın yaklaşık yarısı tarım sektöründe yapılmıştır. Tarım, nüfusun önemli bir bölümüne istihdam oluşturarak ekonomiye katkı sağlamaktadır. Dolayısı ile bu konunun üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Hayvansal üretim, Türkiye'nin tarım sektöründe aile iş gücünü en fazla değerlendirebilen, katma değeri yüksek, nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesine önemli katkılar sağlayan bir sektördür. Hayvancılık içerisinde yer alan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği önemli bir ekonomik değer oluşturmasının yanı sıra yıllarca yürütüldüğü bu coğrafyada önemli bir sosyal ve kültürel birikimin oluşmasına yol açmıştır. Türkiye'deki mera alanlarının varlığı, kırsal kesimdeki ailelerin tüketim alışkanlıkları gibi etmenler, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için uygun bir ortam oluştururken, özellikle küçük aile işletmelerinin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve bitkisel üretim alanlarının daha verimli değerlendirilmesi açısından da önemlidir (Gürer ve Ulutaş, 2021).

Çizelge 2. Yozgat ili büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarının yıllara göre dağılımı 2010-2020 (TÜİK, 2021)

Yıllar	Sığır	Manda	Büyükbaş Toplam	Koyun	Keçi	Küçükbaş Toplam	Genel Toplam
2010	218.973	1.417	220.390	219.878	28.177	248.055	468.445
2011	208.755	1.448	210.203	251.842	33.490	285.332	495.535
2012	251.101	1.816	252.917	299.899	37.530	337.429	590.346
2013	271.427	1.985	273.412	328.882	48.369	377.251	650.663
2014	245.306	2.498	247.804	331.948	64.115	396.063	643.867
2015	241.869	2.481	244.350	344.123	63.721	407.844	652.194
2016	203.432	2.603	206.035	251.087	61.205	312.292	518.327
2017	231.887	3.640	235.527	296.188	52.442	348.630	584.157
2018	243.730	4.079	247.809	321.625	57.160	378.785	626.594
2019	241.692	4.133	245.825	290.664	49.400	340.064	585.889
2020	248.985	5.045	254.030	357.299	56.486	413.785	667.815

İllere göre Tiftik keçisi sayıları (1991-2020) Çizelge 3'te verilmiştir. Çizelgenin incelenmesinden anlaşılacağı üzere sayısal azalma ve yetiştiriciliğin cazibesini kaybetmesi, bazı illerde yetiştiricilik faaliyetlerinin tamamen ortadan kalkması ve yok olmasına neden olmuştur. Tiftik keçisi yetiştiriciliği için oldukça elverişli şartlara sahip olan Yozgat ilinde de ne yazık ki yetiştiricilik artık yapılmamaktadır. Yozgat ili 2000'li yılların başına kadar mevcut Tiftik keçisi sayısı ile oldukça iyi bir yere sahip olup yetiştiricilik özellikle Yerköy, Merkez, Çekerek, Şefaati, Sorgun ve Akdağmadeni ilçelerinde yapılmaktaydı. Ayrıca Türkiye Tiftik Cemiyeti bünyesinde, kuruluşundan Tarım Bakanlığına devredildiği 1951 yılında kadar olağanüstü bir çaba ile oluşturulan Yerköy Çiftliği Tiftik keçisinin ıslahı ve geliştirilmesi için örnek çok sayıda çalışmanın yapılmasına imkan sağlamıştır. Bu çalışmalar içerisinde ıslah, yetiştirme teknikleri, kesim ve karkas özellikleri, süt verimi ve süt verimini etkileyen faktörler, tiftik kalite özellikleri gibi pek çok çalışma bulunmaktadır (Akman ve ark., 1991; Daşkiran ve Ertuğrul, 1994; Koyuncu ve Tuncel, 1996; Elmacı ve Asal, 1998; Elmacı ve ark., 1999; Cedden, 2002; Yeni, 2003; Altunok, 2007; Polat ve Dellal, 2008; Şen, 2015)

Tiftik, diğer hayvansal ürünlere göre yetiştiricilik imkanları, işletme şartları, üretim maliyeti, arz-talep dengesi ve pazar getirisi bakımından ayrıcalıkları olan özel bir üründür. Bu ürün belli coğrafik ve

iklimsel koşullara sahip bölgelere adapte olmuş tiftik keçisinden elde edilmektedir. Tiftik keçisi, dokuma sanayii için öneme sahip kolayca beyaza boyanabilen veya beyaz renkli tiftik elde etme amacına yönelik yetiştiriciliği yapılan, küçük cüsse ve narin vücut yapısına sahip bir ırktır (Arıkan ve Aral, 2013). Türkiye, başta yapağı ve pamuk dokumacılığına dayalı olmak üzere, güçlü bir tekstil sanayii ve yeterli düzeyde tiftik üretim potansiyeline sahip olmasına karşın, yüksek pazar değerine sahip olan bu ürünün üretim ve işlenmesi konularında henüz yeterli bir konumda değildir. Bu yetersizliğin giderilmesinde uygun yetiştiricilik alanlarının genişletilmesi, hayvan başına verimin artırılması ve bunlara bağlı olarak kalitenin yükseltilmesine yönelik Ar-Ge projeleri ve saha uygulama çalışmalarının artırılması büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde Ankara başta olmak üzere, Siirt ve Eskişehir gibi illerde yetiştiriciliği yapılan tiftik keçisi yetiştiriciliğinin üretim potansiyeline sahip diğer bölgelerde de yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu illerden biride, uygun ilkim şartları ve yeterli ekonomik imkanlara sahip olması, pazarlama açısından Ankara'ya yakın olması, hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapılması, yetiştiricilerin deneyim ve teknik alt yapıya sahip olmaları gibi özelliklere sahip Yozgat ilidir. Böylelikle tiftik üretimi, yetiştiricisine gelir, yöre halkına istihdam, sanayiinin gelişmesine zemin ve dolayısıyla il ekonomisine bir katma değer olarak katkı sağlayacaktır.

Çizelge 3. İllere göre Tiftik keçisi sayıları 1991-2020 (TÜİK, 2021)

Yıl	Afyonkarahisar	Aksaray	Ankara	Batman	Bilecik	Bolu	Çankırı	Çorum	Eskişehir	Karabük	Karaman	Kastamonu	Kırkkale	Kırşehir	Konya	Kütahya	Mardin	Niğde	Siirt	Sinop	Şırnak	Yozgat
1991	72.646	8.054	320.738	10.252	2.809	48.946	77.871	29.859	162.620	-	49.625	60.576	34.233	14.989	94.824	66.342	28.253	23.291	18.730	2.059	23.296	18.346
1992	55.360	7.560	269.620	10.430	2.750	48.950	71.420	29.620	113.730	-	35.410	57.970	30.500	15.860	84.700	58.500	28.380	20.090	18.450	1.580	20.140	18.660
1993	50.320	7.480	244.240	11.500	2.260	22.150	55.610	22.700	107.200	-	31.410	57.690	25.690	15.860	80.620	58.150	23.410	16.700	16.330	850	22.320	18.920
1994	42.560	8.390	190.380	77.00	2.110	27.060	54.840	21.930	89.620	-	29.750	48.090	23.360	13.810	75.440	56.910	22.170	14.590	15.200	740	23.200	19.160
1995	37.370	8.440	141.730	30.00	1.750	27.050	42.350	19.420	96.460	4.070	35.640	35.120	25.290	16.970	72.900	52.510	20.380	11.720	14.230	750	23.400	17.360
1996	34.500	5.260	177.150	-	2.090	31.800	41.040	-	89.510	3.190	35.350	38.520	21.680	13.380	73.600	47.650	16.690	10.680	14.170	670	15.430	12.670
1997	29.980	4.770	163.700	2.250	1.790	21.850	33.380	17.980	71.210	2.470	28.630	29.610	20.520	11.320	51.960	45.060	32.590	11.070	9.040	650	13.860	9.280
1998	25.760	3.930	137.460	4.360	1.060	19.320	31.970	16.490	63.160	1.320	23.300	21.250	19.920	6.220	47.620	42.630	25.960	9.760	8.460	460	13.860	7.190
1999	17.900	2.200	138.020	4.920	800	15.790	27.530	16.550	60.520	1.400	20.240	22.170	15.720	3.640	31.940	42.640	26.630	9.920	8.200	450	13.060	6.750
2000	17.620	2.180	83.680	2.910	570	12.500	20.030	9.190	48.510	790	16.130	19.040	13.010	3.460	27.610	40.900	26.770	9.290	7.850	430	3.740	3.880
2001	16.640	1.080	92.270	2.990	910	11.490	18.740	4.520	47.400	1.170	11.930	15.840	11.980	3.490	25.000	28.120	27.400	7.750	6.700	370	3.110	580
2002	8.364	1.062	88.821	2.307	268	12.235	14.765	3.285	27.940	1.121	12.369	15.940	6.344	1.056	18.343	26.027	4.459	2.665	7.750	350	2.740	600
2003	7.152	760	92.103	2.165	320	10.890	14.735	3.142	26.037	463	11.504	13.637	5.313	1.077	16.886	24.435	8.540	2.640	8.550	340	1.950	750
2004	2.915	707	88.308	1.643	431	6.520	15.206	3.259	19.163	410	11.670	11.813	3.247	1.077	16.770	24.137	6.684	2.700	8.550	320	1.400	780
2005	7.306	724	88.427	1.594	395	6.892	14.287	3.649	20.793	814	11.686	10.462	2.408	1.156	15.849	24.149	6.050	2.710	8.750	300	1.100	560
2006	5.491	739	83.617	-	356	6.480	12.477	3.752	18.158	-	3.893	10.062	2.108	1.365	15.554	22.351	6.350	2.700	9.690	300	-	-
2007	4.155	752	72.671	3.256	390	7.780	10.240	2.895	15.925	1.111	4.476	6.984	1.421	1.242	2.549	19.332	3.600	2.650	10.807	-	-	-
2008	1.456	597	66.459	7.014	950	7.398	10.578	2.346	12.188	844	3.617	6.733	1.144	1.345	2.806	-	3.945	1.000	6.050	390	-	-
2009	1.091	442	75.839	-	805	-	4.807	1.701	12.173	354	2.946	3.069	3.111	1.386	2.932	10.625	3.995	900	6.997	335	1.750	-
2010	475	742	75.391	-	630	10.469	5.351	1.031	11.952	273	3.437	3.437	4.399	99	3.504	2.691	4.090	780	13.640	307	1.810	-
2011	-	460	75.629	-	881	11.216	3.661	1.217	10.301	337	8.938	5.604	4.338	-	3.361	3.200	3.010	380	9.008	-	2.044	-
2012	1.011	699	85.749	-	500	8.987	1.789	1.271	10.286	174	11.728	5.912	4.910	-	3.570	350	5.110	35	12.112	-	1.540	-
2013	687	192	89.385	-	340	10.705	1.871	1.064	1.0025	153	13.111	6.705	3.385	197	2.416	370	5.137	2.176	13.749	-	1.800	-
2014	150	188	107.028	-	5.241	11.959	2.362	1.328	1.0177	276	2.366	5.492	1.117	199	1.191	210	3.670	1.460	13.521	-	8.628	-
2015	150	160	125.729	-	1.013	12.010	2.998	1.771	1.3314	353	1.892	5.856	1.092	177	875	66	4.266	1.809	12.713	-	19.380	-
2016	130	65	137.835	-	1.047	10.766	2.139	2.557	1.3720	336	1.182	6.135	931	55	848	10	3.895	1.570	14.447	-	9.725	-
2017	130	337	162.724	-	305	9.019	2.138	765	1.1495	113	1.012	6.192	1.394	-	1.067	509	3.937	-	12.206	-	735	-
2018	269	387	165.904	-	14	8.786	1.593	840	1.3002	51	3.537	3.841	1.613	-	1.030	430	3.552	1.072	16.037	-	769	13
2019	227	226	182.763	-	17	9.772	1.720	851	1.3243	49	3.801	4.193	1.912	-	1.243	337	3.602	373	15.066	-	938	20
2020	337	120	189.063	-	-	11.712	2.208	595	1.3399	71	4.253	4.172	2.034	-	1.575	412	4.616	324	22.621	105	1.063	-

* 1991-2020 yılları arasında yaklaşık 61 ilde yetiştiricilik yapılmıştır, ancak tabloda en az 10 yıl yetiştiricilik yapılan ve hayvan sayısı 1000'in üzerinde olan illere alfabetik sıraya göre yer verilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Keçi yetiştiriciliği, genel olarak iktisadi faaliyetlerin kısıtlı olduğu dağlık alanların değerlendirilmesinde oldukça önemli olup kırsal kalkınmada da göz ardı edilmemesi gereken bir konudur (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). Türkiye’de hayvancılık sektöründe çalışan kırsal kesimin istihdamında büyük katkısı olan tiftiğin üretiminde gelecek yıllarda az da olsa bir artış gösterme eğiliminde olduğu görülmektedir. Tiftik üretiminde gelecek yıllarda yapılacak iyileştirmeler ile elde edilecek artış ülke ekonomisi için oldukça önemlidir (Tatlıyer, 2020). Tiftiğin dünya üretimi göz önüne alındığında önemsiz gibi görünse de katma değeri dikkate alındığında önemi daha iyi anlaşılabilen bir hayvansal liftir.

Ülkemizde son yıllarda Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin ve elde edilen ürünlerin bilimsel ve kültürel çalışmalarla tekrar gündeme gelmesi ile olumlu gelişmeler görülmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı TAGEM’in yürüttüğü “Ankara Tiftik Keçisi” ve “Siirt Renkli Tiftik Keçisi” projeleri buna örnek olarak verilebilir. Ayrıca Tiftik keçisi ile ilgili yapılan çeşitli etkinlikler de dikkatleri yeniden çekmekte ve keçicilik kültürünü yaşatmada örnek uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tiftik keçisi gibi sadece ekonomik değil kültürel bir değer olan bu canlıyla ilgili tanıtım çalışmalarının yapılması, tiftik dokuma atölyeleri tesis edilerek özellikle yeni nesile bu zanaatın öğretilmesi ve yoğun olarak beslendiği yerlerde sembolik bir değer haline getirilmesi gerekmektedir.

Gerek Tiftik keçisi gerekse tiftik üretiminde yapılan desteklemeler yeterli olmasa da sektörde iyileşme meydana getirmiştir. Ancak söz konusu faaliyetin kültürel ve sanatsal boyutunda da önemli bir gerileme olduğu görülmektedir. Örneğin tiftik dokumaları (sof, Siirt battaniyesi, Tosya dokumaları) veya tiftiğin yeni nesil tarafından kırkımı,

eğrilmesi ve boyanması gibi faaliyetler ne yazık ki bilinmemekte, bu işle ilgilenen son temsilcilerle bu faaliyetler yok olma noktasına gelmiştir. Tiftik hammaddesinden üretilen el sanatlarının yaşatılması ve hediyelik eşya türlerinin çeşitlendirilmesi gibi konularda çalışmalar yapılarak tiftiğin kullanım alanlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Mevcut faaliyetlerin yok olmasını önlemek kamu, özel sektör, yetiştirici birlikleri, üreticileri ve akademisyenleri bir araya getirmekle mümkün olabilir. Gerek hayvan sayısının artırılması gerekse mevcut gen kaynakların korunması ve birim hayvan başına verimliliklerin artırılması için yeniliklerin takip edilmesine, aynı zamanda elde edilen geleneksel ürünlerin de devam ettirilebilmesi için yetiştiricilerin bilinçlendirilip bu işe teşvik edilmesine ve pazar olanaklarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan Yozgat ilinde bu faaliyetlerden elde edilen gelirin artırılması ve ilin ekonomik gelişiminde fayda sağlamasına Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca ilimiz Tiftik keçisi yetiştirilmesi açısından yeterli imkanlara sahip olup yeni yapılacak çalışmalar ile gen kaynaklarımızın korunmasına da katkı sağlanmış olacaktır.

Kaynakça

- Akman, N., Ertuğrul, M., Tatayoğlu, A., Kor, A., Yavuzer, A. Ü. (1991). Tiftik keçisinin kesim ve karkas özellikleri. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 31(3-4), 39-47.
- Altunok, V., Nizamlıoğlu, M., Bulut, Z. (2007). Ankara keçilerinin genetik yapılarının nişasta jel elektroforezi yöntemiyle araştırılması. *Veteriner Bilimleri Dergisi*, 21(2), 67-72.
- Ankara Kalkınma Ajansı, (2018). Ankara Keçisi, Tiftik ve Sof. Dumat Ofset. Ankara.
- Anonim, 2021. T. C. Yozgat Valiliği. <http://www.yozgat.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.01.2021.

- Arıkan, M. S., Aral, Y. (2013). Ankara keçisi yetiştiriciliği ve tiftik üretiminde mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 10(3), 201-213.
- Batu, S. (1940). Ankara keçisinin tarihi ve menşei hakkında bir tetkik. T.C. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmaları: 55. Ankara.
- Bilgen, A., Akman, N., Erol, H., Ankaralı, B., Aytaç, M. (2008). Lalahan hayvancılık merkez araştırma enstitüsünde yetiştirilen Ankara keçilerinde bazı tiftik özellikleri ve kırkım sonucu canlı ağırlığı. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 48(1), 25-33.
- Cedden, F. (2002). Ankara keçilerinde bazı çevre faktörlerinin gebelik süresi üzerine etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 12(2), 59-61.
- Daşkıran, İ., Ertuğrul, M. (1994). Sütten kesim çağında besiye alınan Ankara keçisi erkek oğlaklarının besi performansı ve karkas özellikleri. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 34(1-2), 59-78.
- Daşkıran, I. (2000). A research on various descriptive breed characteristics of Angora goat. Msc Thesis, Graduate School of Natural and Applied Science Department of Animal Science of Ankara University, Ankara-Turkey, 69 p.
- Daşkıran, I., Cankaya, S., Darcan, N. K., Gunes, E. (2010). A case study for production system analysis of Turkish Angora goat farms. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 16(4), 512-520.
- Daşkıran, İ., Koluman, N., Konyalı, A. (2012). *Keçi yetiştirme*. Web sitesi: https://www.researchgate.net/publication/276920048_Kecicilik. Erişim tarihi: 08.01.2021.
- Daşkıran, İ., Koluman, N. (2015). Ankara ili Tiftik (Ankara) keçisi işletmelerinin güncel analizi ve sürdürülebilir yetiştiriciliğe ilişkin yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 25-38.
- Düzgüneş, O. (1987). *Hayvancılıkta genetik kaynaklar. Türkiye'nin biyolojik zenginlikleri*. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını. Ankara.
- Elmacı, C., Asal, S. (1998). Ankara keçilerinde transferin (beta-globulin) polimorfizmi. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences*, 22(4), 321-323.
- Elmacı, C., Dellal, G., Asal, S., Akman, N. (1999). Ankara keçisi oğlaklarının büyüme özelliklerine bazı çevre faktörleri ile amilaz ve transferrin tiplerinin etkisi. *Hayvansal Üretim*, 40(1), 49-53.
- Erol, H. (2011). *Ankara keçilerinde bakım, besleme ve hastalıklar*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 71.
- Erol, H., Akçadağ, H. İ., Ünal, N., Akçapınar, H. (2012). Ankara keçilerinde süt verimi ve oğlaklarda büyümeye etkisi. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 59: 129-134.
- Günlü, A., Alaşahan, S. (2010). Türkiye'de keçi yetiştiriciliği ve geleceği üzerine bazı değerlendirmeler. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 81(2), 15-20.
- Gürer, B., Ulutaş, Z. (2021). TR71 Bölgesinde işletmelerin koyun yetiştiriciliği faaliyetine devam etme olasılığını etkileyen faktörlerin analizi. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 36(1), 63-72.
- Kaymakçı, M. (2006). *Keçi Yetiştiriciliği*. İzmir İli Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği Yayınları No: 2, Bornova-İzmir.
- Kaymakçı, M., Engindeniz, S. (2010). *Türkiye keçi yetiştiriciliği; sorunlar ve teknik-ekonomik çözümler*. Ulusal Keçicilik Kongresi, 24-26 Haziran 2010, 1-25, Çanakkale.
- Koyuncu, M., Tuncel, E. (1996). Ankara keçisi x Kıl keçisi melez oğlaklarında besi ve karkas özellikleri. Bursa *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 89-100.
- Müftüoğlu, Ş., Öznacar, K. (1972). *Ankara Keçisi Yetiştiriciliği ve Tiftik*. Zootekni Araştırma Enstitüsü Yetiştirme ve Deneme Çiftliği Basım Servisi, Yayın No: 29, Lalahan.
- Örkiz, M. (1980). *Ankara Keçisi Yetiştirme ve Tiftik Pazarlama*. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. Lalahan Zootekni Araştırma Enstitüsü. Yayın no:62, Ankara.
- Özdemir, H. (2009). *Türkiye'de Ankara keçisi yetiştiriciliğinin yapısal ve yetiştiricilik özellikleri*. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Polat, H., Dellal, G. (2008). Ankara Keçisi Oğlaklarında Serum Kalsiyum Ca ve Fosfor P Seviyelerinin Değişimi. *Journal of Agricultural Sciences*, 14(02), 139-142.
- Şahin, G. (2013). Türkiye'de Ankara keçisi (*Capra Hircus Ancryrensis*) yetiştiriciliğinin dünü bugünü ve yarını. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 338-352.
- Şen, A. (2015). *Genç Ankara keçilerinde bazı tiftik kalite özellikleri*. (Yüksek lisans tezi). Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı.
- Tamur, E. (2003). *Ankara keçisi ve Ankara tiftik dokumacılığı*. Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara.
- Taşlıgil, N., Şahin, G. (2010). *Türkiye'de keçi yetiştiriciliğinin coğrafi dağılımı*. II. Ulusal

- Keçicilik Kongresi, 24-26 Haziran 2010, Çanakkale.
- Tatlıyer, A. (2020). Türkiye'deki tiftik üretimi değişiminin regresyon analizi ile incelenmesi. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 321-326.
- Tüfekci, H. (2020). Yozgat ili küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal durumu ve geliştirme olanaklarının belirlenmesi. *Hayvansal Üretim*, 61(2), 91-100.
- TÜİK, (2021). Türkiye İstatistik Kurumu hayvancılık istatistikleri. <https://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.02.2021.
- Yalçın, B. C. (1990). *Türkiye'de yetiştirilen keçi ırkları*. (Aytuğ, C. N., Yalçın, B. C., Alaçam, E., Türker, H., Özkoç, Ü., Gökçen, H. Koyun-Keçi Yetiştiriciliği ve Hastalıkları). Tüm Vet Hayvancılık Hizmetleri Yayını, No:2, 454-458. İstanbul.
- Yeni, H. (2003). *Genç Ankara keçilerinde büyüme fonksiyonunun belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı.
- Yiğit, G. K. (2011). Angora goat and mohair production in Turkey. *Archives of Applied Science Research*, 3(3), 145-153.